

МОТИВАЦІЙНО-ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ СУБ'ЄКТІВ РЕКРЕАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧИХ ОБ'ЄДНАННЯХ

Костянтин ПАЦАЛЮК

Національний університет фізичного виховання і спорту України

Анотація. У статті проаналізовано дані анкетування членів фізкультурно-оздоровчих клубів. Визначені пріоритетні мотиви суб'єктів у фізкультурно-рекреаційній діяльності, вивчена ієрархія мотивів у споживачів рекреаційних послуг фізкультурно-оздоровчих організацій, встановлено відмінності в ієрархії мотивів у різних груп респондентів, встановлено певні зовнішні й внутрішні чинники, які впливають на формування ціннісних орієнтацій суб'єктів рекреаційної діяльності у фізкультурно-оздоровчих клубах.

Ключові слова: рекреаційна діяльність, фізкультурно-оздоровчі клуби, ціннісні орієнтації, мотиви, споживачі.

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Мотиваційні аспекти фізичної рекреації є найбільше вивченими як у вітчизняній, так і зарубіжній літературі [1, 4, 6, 7, 8]. Водночас слід зазначити, що наявність великої кількості дослідницьких підходів, різнобічність дослідницького апарату, що використовується і, в окремих випадках, протиріччя отриманих результатів не дозволяє вважати завдання повністю вирішеним.

Мета фізкультурно-рекреаційної діяльності має переважно ситуативний характер, і після задоволення потреби в цьому виді діяльності вона може зникати з мотиваційної сфери людини. У той же час життєва мета виступає стратегією поведінки людини в процесі всього життя. Ю. Є. Рижкін [4] відзначає, що мотиваційну сферу особистості формують однопорядні, але різні за своєю сутністю потреби, інтереси і мотиви, установки, які регулюють її прояв. Показано, що зв'язок між потребою як об'єктивною необхідністю і мотивом як суб'єктивним відображенням потреби – неоднозначний. Первинні мотиви фізкультурно-рекреаційної діяльності не обумовлені стійкою потребою в ній і не мають суттєвого впливу на її змістовне наповнення. Вторинні мотиви реалізуються в процесі задоволення потреб, мають усвідомлений характер і формують стійке відношення до фізкультурно-рекреаційної діяльності.

Мотиваційна модель фізкультурно-рекреаційної діяльності базується здебільшого на меті відновлення організму людини після професійної діяльності [7]. Проте мотивація фізкультурно-рекреаційної діяльності далеко не завжди обмежується тільки цим єдиним мотивом, а може містити й інші мотиви: гедоністичні, релаксаційні, культурно-освітні та інші. На нашу думку, це обмеження не враховує повною мірою внутрішній світ людини, який у свою чергу здійснює вплив на вибір видів, форм, засобів фізкультурно-рекреаційної діяльності, їх енергетичну насиченість і емоційне забарвлення. Психологічні особливості суб'єктів рекреаційної діяльності можуть впливати на її спрямованість, у одних вона проявляється в задоволенні потреби у неформальному спілкуванні, в інших – у підвищенні рухової активності, емоційній розрядці тощо. Особливістю мотиваційної сфери людини є той факт, що вона має динамічний характер і може змінюватися не тільки в процесі життя людини, але під час самої діяльності. На сьогодні у спеціальній літературі чіткої класифікації мотивів рекреаційної діяльності не розроблено.

Актуальність дослідження групових взаємодій суб'єктів рекреаційної діяльності полягає в тому, що групові форми фізкультурно-рекреаційної діяльності в кількісному відношенні значно перевищують індивідуальні та масові форми. Між іншим, як показано у дослі

дженнях [4] проблем фізичної рекреації, потреба у спілкуванні виступає визначним чинником об'єднання індивідів у фізкультурно-рекреаційні групи. Вивченню мотиваційної сфери індивідів фізкультурно-рекреаційної діяльності присвячено низку праць [1, 3, 4, 6, 7]. Проте всі проаналізовані дослідження стосувалися переважно дослідження мотивації до фізичної рекреації як явища чи мотивів діяльності суб'єктів, а не мотивів їх спілкування в умовах фізкультурно-рекреаційної діяльності. Тому дослідження мотиваційно-ціннісних орієнтацій суб'єктів рекреаційної діяльності у фізкультурно-оздоровчих об'єднаннях є актуальним.

Дослідження виконується за темою 3.2.7. «Теоретико-методичні засади рекреаційної діяльності з різним контингентом населення» Зведеного плану НДР у сфері фізичної культури та спорту на 2006-2010 рр. Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту, номер державної реєстрації 0106U010789.

Мета дослідження – дослідити мотиваційно-ціннісні орієнтації суб'єктів рекреаційної діяльності у фізкультурно-оздоровчих об'єднаннях.

Завдання:

1. Вивчити стан проблеми згідно літературних джерел.
2. Вивчити мотиваційну сферу суб'єктів фізкультурно-рекреаційної діяльності.

Методи та організація дослідження – теоретичний аналіз спеціальної науково-методичної літератури, соціологічні (опитування), статистичні методи. У соціологічних опитуваннях брали участь респонденти зрілого віку, відвідувачі рекреаційних заходів фізкультурно-оздоровчих клубів м. Києва (у кількості 197 осіб, із них жінок – 100, чоловіків – 97).

Результати дослідження та їх обговорення. Як показує аналіз сучасних наукових досліджень, при вивченні фізичної рекреації розглядаються переважно формальні соціологічні аспекти мотиваційної діяльності: стать, вік, приналежність до соціальної групи, процеси їх соціалізації та інтеграції. Відповідно, взаємини, які виникають у процесі рекреаційної діяльності розглядаються як відносини суспільні, пов'язані з професійними, політичними, національними, релігійними й іншими ознаками індивідів. Ці відносини об'єктивні й визначаються їхню роллю, яку виконує індивід у системі суспільних відносин.

Предметом соціально-психологічного аналізу мотиваційної діяльності у фізкультурно-рекреаційних групах виступають не формальні (соціологічні) ознаки, а міжособистісні взаємини, мотиви, характер і динаміка міжособистісних відносин.

Потребово-мотиваційна сфера суб'єктів фізкультурно-рекреаційної діяльності є її визначним положенням. На цьому положенні формуються ціннісні орієнтації. Цінність рекреації проявляється в її специфічних особливостях: добровільності й доступності, різноманітності форм засобів, що надає широкі можливості для прояву індивідуальності у відповідності до потреб, можливостей і спроможностей кожної людини. У рекреаційній діяльності ставленні до її цінностей виявляється у процесах, станах, властивостях особистості, й одночасно своє вираження вони знаходять у потребах рухової діяльності, у характері рекреаційних інтересів у рівні завдань і домагань, в особливостях взаємин між людьми.

Фізкультурно-рекреаційні групи належать до неформальних груп, які, як правило, виникають спонтанно, добровільно. У них відсутня чітко задана структурованість, вони характеризуються різним рівнем внутрішньогрупової організації та типом взаємовідносин між її членами. Можливо визначити два основні рівні створення цих груп. Перший рівень характеризується стихійністю, діяльність побудована на самодіяльних засадах і здійснюється за встановленими самими індивідуумами правилам. Взаємини у цих групах побудовані на спільних інтересах, у них відсутня чітка рольова диференціація, взаємини в середині групи визначаються як партнерські. Такі групи малочисленні, різноманітні за віковими і соціальними ознаками, мета їх створення опосередкована спільним інтересом до змісту діяльності, проте ці групи легко розпадаються в зв'язку з припиненням спільної діяльності. До другого більш високого рівня організації фізкультурно-рекреаційних груп належать групи у фізкультурно-оздоровчих клубах, фітнес-центрах тощо. У цих групах є структурна організація, вони стійкіші за кількісним складом і часом функціонування, у них чіткіше виражена рольова диференціація, рекреаційна діяльність здійснюється під керівництвом фахівців (аніматорів, інструкторів). Мета дія-

льності має переважно оздоровчий і гедоністичний характер. Взаємини у цих групах характеризуються високим ступенем міжособистісної привабливості й спільним інтересом до колективної діяльності, високим рівнем їх емоційної насиченості. Головною особливістю взаємодії суб'єктів рекреаційної діяльності у групі є процес формування особливого типу зв'язків, які дозволяють розглядати її як єдиний психологічний механізм, що виникає на основі єдності завдань, спільних потреб та інтересів, способів досягнення поставленої мети, оцінювань результатів.

Для вивчення мотиваційної сфери суб'єктів фізкультурно-рекреаційної діяльності ми провели анкетування. Передбачаючи широту і складність поставленої задачі, яка полягає в урахуванні індивідуальності й неповторності кожної особистості, специфіки бачення фізичної рекреації у наших дослідженнях ми обмежилися порівняльним аналізом мотивації відвідувачів рекреаційних заходів фізкультурно-оздоровчих клубів. Отримані відомості дозволили зробити певні висновки.

Респонденти наголошують на цінностях фізичної рекреації, які, на їх думку, проявляються у притаманних їй особливостях:

- формуванні оптимального рівня стану здоров'я;
- добровільності й доступності, різноманітності форм і засобів, що становить широкі можливості для прояву індивідуальності відповідно до потреб, можливостей і спроможностей кожної людини;
- має релаксаційний ефект (зняття емоціонального напруження, яке виникає внаслідок професійної діяльності);
- надає почуття задоволення від процесу діяльності, її змісту, свободи вибору, комфортності у спілкуванні тощо.

У варіантах відповідей відвідувачів рекреаційних заходів простежується більше різноманітності мотивів, порівняно з тими, хто займається фізкультурно-оздоровчими заняттями самостійно. Так, респонденти виділяють у середньому 8-10 мотивів рекреаційної діяльності, у той же час ті, хто займається самостійно – 3-5 мотивів.

Пріоритетні мотиви суб'єктів у фізкультурно-рекреаційній діяльності можна умовно об'єднати такі групи:

- задоволення від самого процесу фізкультурно-рекреаційної діяльності (емоційність, динамічність, різноманітність, новизна, спілкування тощо);
- отримання підвищених результатів в процесі занять вибраним видом рекреаційної діяльності (опанування знань, умінь, навичок тощо);
- нові перспективи в процесі фізкультурно-рекреаційної діяльності (фізична досконалість, виховання характеру, волі, наполегливості, працьовитості тощо).

Спостерігаються розбіжності в ієрархії мотивів у різних груп досліджуваних. Так, у чоловіків головне місце займають мотиви, що пов'язані з гарним фізичним розвитком, і соціально-психологічні – неформального спілкування, перевірка власних здібностей в екстремальних умовах, можливість самопізнання, самовираження. Водночас оздоровчі мотиви у чоловіків посідають лише 4-5 місця. У жінок, навпаки, основне місце посідають саме оздоровчі та гігієнічні мотиви.

Мотиви фізкультурно-рекреаційної діяльності у чоловіків мають стійкіший характер, ніж у жінок. Опитування чоловіків у процесі занять показало, що мотиви, практично не змінилися. У той же час, мотивація жінок значно знижується і в основному обмежується мотивом мати гарний зовнішній вигляд та красиву тілобудову. У чоловіків порівно з жінками чіткіше проявляється мотивація до неформального спілкування у фізкультурно-рекреаційних групах. Останні надають перевагу індивідуальним формам фізкультурно-рекреаційної діяльності.

Як зазначається у дослідженнях [2, 3, 5], діяльність людини завжди залежить від наявності певних умов. По-перше, має існувати стимул, який ініціює активність людини. По-друге, людина має проявити готовність до обраного виду діяльності (отже, для особи зазначена діяльність мусить становити певну вартість). По-третє, мусять існувати зовнішні умови, які

в суб'єктивній оцінці людини, дають можливість до реалізації обраної діяльності. Проведене соціологічне опитування суб'єктів рекреаційної діяльності дозволило виявити чинники, що впливають на формування ціннісних орієнтацій у процесі рекреаційних занять. Встановлено, що на формування ціннісних орієнтацій суб'єктів рекреаційної діяльності у фізкультурно-оздоровчих об'єднаннях впливають зовнішні та внутрішні чинники. До зовнішніх чинників належать умови життя, матеріальне забезпечення, спосіб життя, режим рухової активності, ставлення оточуючих, ставлення мікросередовища, преса, телебачення. До внутрішніх факторів – мотиви, інтереси, рівень домагань, тип темпераменту, емоційний стан, бажання, перекозання, стан здоров'я, спрямованість особистості.

Фізкультурно-рекреаційна діяльність має не тільки особистісно значущий, але й суспільно ціннісний зміст, що дає підставу розглядати її як вид соціальної поведінки. У зв'язку з цим виникає необхідність вивчення соціально-психологічних механізмів, які беруть участь в її управлінні з боку суспільства і самої особистості. Урахування діалектичного взаємозв'язку суспільного і індивідуального – необхідна умова формування мотиваційно-ціннісних орієнтацій особистості у галузі фізичної рекреації.

Висновки

При вивченні мотивів спілкування у фізкультурно-оздоровчих об'єднаннях необхідно враховувати, що індивідуально-психологічна своєрідність кожного суб'єкта породжує різноманітність мотивів спілкування. Проте існують спільні мотиви, які об'єднують різних суб'єктів у групи, визначають зміст їх спілкування і взаємин. В результаті дослідження визначено пріоритетні мотиви суб'єктів у фізкультурно-рекреаційній діяльності, досліджено ієрархію мотивів у відвідувачів рекреаційних заходів фізкультурно-оздоровчих об'єднань, виділено низку зовнішніх і внутрішніх чинників, які впливають на формування ціннісних орієнтацій суб'єктів рекреаційної діяльності.

Перспективи подальших досліджень спрямовуватимуться на вивчення соціально-психологічних механізмів управління фізкультурно-рекреаційною діяльністю в умовах фізкультурно-оздоровчих клубів.

Список літератури

1. Андреева О. В. Аналіз мотиваційних теорій у сфері оздоровчої фізичної культури та рекреації / О. В. Андреева // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2004. – № 2. – С. 81 – 85.
2. Круцевич Т. Ю. Физическое воспитание как социальное явление / Т. Ю. Круцевич, В. В. Петровский // Наука в олимпийском спорте. – 2001. – № 3. – С. 3 – 15.
3. Марченко О. Ю. Фактори, які впливають на формування цінностей студентів у фізичній культурі / О. Ю. Марченко // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – № 9. – 2009. – С. 85 – 88.
4. Рыжкин Ю. Е. Социально-психологические проблемы физической рекреации / Рыжкин Ю. Е. – СПб. : Издательство СПб ГПУ «Нестор», 2005. – С. 76 – 84.
5. Приступа Є. Рекреація, як соціально-культурне явище, різновид і результат діяльності / Є. Приступа, А. Жепка, В. Лара. – Режим доступу : www.nbu.gov.ua/e-journals/SNU/2008-3/08penroa.pdf
6. Robinson J. P. Time for Life: The Surprising Ways Americans Use Their Time / J. P. Robinson, S. Godhey. – University Park, PA: Pennsylvania State University Press. – 1997. – P. 295 – 298.
7. Samuel N. The Future of Leisure Time. In: New Routes for leisure / N. Samuel. – Lisbon, Portugal: Institute de Ciencias Sociales da Universidade de Lisboa, 1994. – P. 45 – 57.
8. Wybrane zagadnienia rekreacji ruchowej / pod. Red. Teresy Wolańskiej. – Warszawa : AWF. – 1991. – 276 s.

МОТИВАЦИОННО-ЦЕННОСТНЫЕ ОРИЕНТАЦИИ СУБЪЕКТОВ РЕКРЕАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В ФИЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВИТЕЛЬНЫХ ОБЪЕДИНЕНИЯХ

Константин ПАЦАЛЮК

Национальный университет физического воспитания и спорта Украины

Аннотация. В ходе проведенных исследований проанализированы данные анкетирования членов физкультурно-оздоровительных клубов. Определены приоритетные мотивы субъектов в физкультурно-рекреационной деятельности, изучена иерархия мотивов у посетителей рекреационных мероприятий физкультурно-оздоровительных объединений, выделены различия в иерархии мотивов у разных групп респондентов, а также ряд внешних и внутренних факторов, которые влияют на формирование ценностных ориентаций субъектов рекреационной деятельности в физкультурно-оздоровительных клубах.

Ключевые слова: рекреационная деятельность, физкультурно-оздоровительные клубы, ценностные ориентации, мотивы.

MOTIVATIONAL-PRICE ORIENTATION ACTORS IN RECREATIONAL ACTIVITIES IN PHYSICAL RECREATION ASSOCIATIONS

Konstantin PACALYUK

National University of Physical Education and Sport of Ukraine

Annotation. The data of health and fitness club's member survey were analyzed in this article. The first-priority motives for physical recreation activity were determined, hierarchy of motives of attendees of recreational events organized by health and fitness organizations was studied, the differences in hierarchy of motives were defined for various groups of respondents, the set of inner and outward factors was discovered, that influenced value attitude formation of recreational activity subjects in health and fitness clubs.

Key word: recreational activity, health and fitness clubs, value attitude, motives.